

PROBLEMS OF SCIENCE AND PRACTICE, TASKS AND WAYS TO SOLVE THEM

Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference

Helsinki, Finland
July 05 – 08, 2022

UDC 01.1

The XXVI International Scientific and Practical Conference «Problems of science and practice, tasks and ways to solve them», July 05 – 08, 2022, Helsinki, Finland. 456 p.

ISBN – 979-8-88722-621-7

DOI – 10.46299/ISG.2022.1.26

EDITORIAL BOARD

<u>Pluzhnik Elena</u>	Professor of the Department of Criminal Law and Criminology Odessa State University of Internal Affairs Candidate of Law, Associate Professor
<u>Liubchych Anna</u>	Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kharkiv, Ukraine, Scientific secretary of Institute
<u>Liudmyla Polyvana</u>	Department of Accounting and Auditing Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
<u>Mushenyk Iryna</u>	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Mathematical Disciplines, Informatics and Modeling. Podolsk State Agrarian Technical University
<u>Oleksandra Kovalevska</u>	Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs Dnipro, Ukraine
<u>Prudka Liudmyla</u>	Odessa State University of Internal Affairs, Associate Professor of Criminology and Psychology Department
<u>Slabkyi Hennadii</u>	Doctor of Medical Sciences, Head of the Department of Health Sciences, Uzhhorod National University.
<u>Marchenko Dmytro</u>	PhD, Associate Professor, Lecturer, Deputy Dean on Academic Affairs Faculty of Engineering and Energy
<u>Harchenko Roman</u>	Candidate of Technical Sciences, specialty 05.22.20 - operation and repair of vehicles.
<u>Belei Svitlana</u>	Ph.D., Associate Professor, Department of Economics and Security of Enterprise
<u>Lidiya Parashchuk</u>	PhD in specialty 05.17.11 "Technology of refractory non-metallic materials"
<u>Kanyovska Lyudmila Volodymyrivna</u>	Associate Professor of the Department of Internal Medicine
<u>Levon Mariia</u>	Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Scientific direction - morphology of the human digestive system
<u>Hubal Halyna Mykolaivna</u>	Ph.D. in Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor

81.	Руденок А.І., Дуднік К.І. СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	342
82.	Суліцький В.В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ ІЗ ОБМЕЖЕНОЮ ОСУДНІСТЮ	347
TECHNICAL SCIENCES		
83.	Andrushchak I. PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF METHODS OF DIAGNOSTIC COMPUTER NETWORKS	353
84.	Deryaev A.R. DESCENT OF CASING COLUMNS OF AN INCLINED-DIRECTIONAL WELL FOR DUAL COMPLETION ON THE NORTHERN GOTURDEPE SQUARE	358
85.	Deryaev A.R. ANALYSIS OF THE CHARACTERISTICS OF RESERVOIR PROPERTIES OF PRODUCTION FORMATIONS (HORIZONS) AND THEIR HETEROGENEITY FOR DUAL COMPLETION EXPLOITATION	362
86.	Matkivskyi S. PROSPECT FOR ENHANCEMENT CONDENSATE RECOVERY OF GAS CONDENSATE FIELDS IN UKRAINE	365
87.	Polyvianchuk A., Tsymbal S., Khreshchenetskyi V., Kuzhel V., Koval R. CREATION OF UNIVERSAL SYSTEMS FOR ENVIRONMENTAL CERTIFICATION OF TRANSPORT DIESELS BASED ON MINI- AND MICROTUNNELS	369
88.	Radzivilov H. ANALYSIS OF THE POSSIBILITY OF USING THE KAHONEN NEURAL NETWORK TO CONTROL THE TECHNICAL CONDITION OF COMPLEX SYSTEMS	375
89.	Stopakevych A. THE EFFECT OF INITIAL CONDITIONS ON STATE OBSERVERS ESTIMATION QUALITY IN DIGITAL CONTROL SYSTEMS	378

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ ІЗ ОБМЕЖЕНОЮ ОСУДНІСТЮ

Суліцький Вадим Володимирович

кандидат психологічних наук, доцент

Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка

Одним із напрямів діяльності пенітенціарного психолога є диференційований підхід у наданні індивідуальної допомоги засудженим під час відбування покарання в місцях позбавлення волі. Особи, які перебувають в установах виконання покарань, мають багато різноманітних класифікаційних ознак і поділяються на «умовні групи» (категорії) профілактичного обліку з метою здійснення персоналом соціально-виховного та психологічного впливу на засуджених у процесі їх виправлення та ресоціалізації. Однією із таких категорій є засуджені, до яких за рішенням суду була застосована ст. 20 «Обмежена осудність» Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Обмежена осудність – поняття доволі нове в юридичній практиці України. На даний час, ми зустрічаємо у науковій літературі статті, дисертації, що намагаються розкрити: історичний контекст формування поняття «обмежена осудність»; правову сутність цього терміну; механізми та наслідки правового застосування обмеженої осудності; кримінально-правове та психологічне значення і проблеми розмежування неосудності від осудності та обмеженої осудності; вплив формування поняття «обмежена осудність» на розвиток судово-психологічної експертизи; досвід застосування «обмеженої осудності» в судочинстві різних країн світу; медичні аспекти та критерії обмеженої осудності в межах комплексної судової психолого-психіатричної експертизи. В психологічній літературі ми можемо виділити дослідження В. Марчак щодо емоційних станів і процесів як ознак «обмеженої осудності» [1]. Але, у той же час, ми не знайдемо будь-яких соціально-психологічних досліджень щодо обмежено осудних осіб, які відбувають покарання в установах виконання покарань.

Відповідно статті 20 «Обмежена осудність» Кримінального кодексу України, кримінальній відповідальності підлягає особа, визнана судом обмежено осудною, тобто така, яка під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. Визнання особи обмежено осудною враховується судом при призначенні покарання і може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру [2].

Ця стаття Кримінального кодексу України на пряму вказує на наявність у засудженого психічних розладів. Таким чином, пенітенціарний психолог повинен брати до уваги цей факт при плануванні індивідуально-психологічних заходів у процесі відбування покарання засудженим з обмеженою осудністю. Ці заходи включають психодіагностичну, психопрофілактичну та психокорекційну роботу з даною групою осіб.

Підставою для постановки засудженого на профілактичний облік є наявність у судовому вирокі ст. 20 КК України «Обмежена осудність». Вона застосовується судом за результатами висновків комплексної судової психолого-психіатричної експертизи. Наприклад:

а) «розумова відсталість у легкій формі зі значними поведінковими порушеннями. Не був здатний у повній мірі усвідомлювати власні дії, контролювати та керувати ними. Потребує у наданні йому амбулаторної психолого-психіатричної допомоги в примусовому порядку в місцях перебування» (Протокол КСППЕ від 25.03.2009 року № 316);

б) «не соціалізований розлад поведінки на фоні педагогічної занедбаності, що обумовлений вживанням токсичних речовин; ознаки легкої розумової відсталості, недорозвинутого інтелекту, що не пов'язані з психічним розладом. Індивідуально-психологічні характеристики, безпосередньо, пов'язані з основним клінічним діагнозом, які суттєво вплинули на його поведінку в ситуації, що досліджувалася, та впливає у теперішній час. Не може в достатньому ступені усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку власних дій, критично оцінювати їх, та передбачати їх можливі наслідки. Потребує амбулаторного спостереження психіатра та психолога за місцем відбування покарання» (протокол КСППЕ від 13.01.2009 року № 8);

в) «... страждає емоційно-лабільними розладами внаслідок черепно-мозкової травми, частково міг усвідомлювати власні дії, але не міг ними керувати, знаходився в афективному стані, який не досяг ступеню патологічного, ... знаходився у стані фізіологічного афекту (стан сильного душевного хвилювання). Даний стан сформувався як реакція відповіді на асоціальну, агресивну поведінку постраждалого, що уявляли реальну загрозу для його життя. Не є душевнохворим, але потребує амбулаторного спостереження психіатра та психолога за місцем відбування покарання» (протокол КСППЕ від 28.04.2010 року № 459).

Дана категорія засуджених складає 4% від загальної кількості осіб, які відбувають покарання в установах мінімального рівня безпеки з загальними умовами тримання. В інших пенітенціарних закладах засуджені, які мають у вироках ст. 20 КК України, не встановлені.

Ця група осіб у місцях позбавлення волі є новою в класифікаційному розумінні. На даний час ми не зустрічали досліджень, методичних рекомендацій щодо роботи пенітенціарного психолога з цими засудженими.

Узагальнена соціально-демографічна та психологічна характеристика засуджених із обмеженої осудністю станом на червень 2022 року:

- категорія засуджених із різними психічними аномаліями складає 4% від загального числа засуджених;

- засуджені, що страждають психічними хворобами складає: олігофренія - 12%; психопатія - 27%; інші види захворювань - 17%, у тому числі, наслідки черепно-мозкової травми - 44%;

- усі засуджені з психічними відхиленнями є асоціальними особами та здатні вчиняти різні види кримінальних правопорушень у місцях позбавлення волі: схильні до вчинення злочину – 8%, схильні до одностатевих сексуальних

стосунків – 17%, схильні до виготовлення заборонених предметів – 21%, схильні до організації та участі в азартних іграх – 59%, схильні до нападу на адміністрацію – 8%, схильні до втечі – 13%, відносно яких може бути вчинений злочин – 26%, схильні до групових ексцесів і створенню конфліктних ситуацій – 31%, схильні до заборонених зв'язків 14%, інші категорії – 14% (деякі засуджені з психічними відхиленнями знаходяться на декількох профілактичних обліках);

- загальна психологічна характеристика: «Формальне ставлення до виконання своїх обов'язків, упертість і дратівливість, необачність і безпечність в умовах пенітенціарного закладу, невірноваженість і нестриманість, грубість, нетовариськість, песимізм, упереджене ставлення до інших засуджених»;

- важливою особливістю психічно нестійких засуджених є їх схильність до аутодеструктивних дій - 22,8% від загального числа осіб, які знаходяться у місцях позбавлення волі;

- психологічні розлади характерні для засуджених у будь-якому віці, але найчастіше зустрічаються у тих, кому 20-30 років;

- засуджених з психологічними відхиленнями вчинили злочини, що підпали під ст. 121, 185, 186, 187 КК України;

- усі злочини вчинені в стані психологічної осудності, але засуджені мають висновок комплексної судової психолого-психіатричної експертизи про обмежену осудність;

- 67% злочинів вчинені у стані алкогольного сп'яніння;

- 27% - під впливом наркотичних речовин;

- найбільшу небезпеку для морально-психологічної обстановки в пенітенціарному закладі уявляють засуджені, для яких характерні реакції протесту, опозиції і протидії адміністрації. Саме ці особи часто звертаються із скаргами в усі інстанції, можуть стати ініціаторами бунту та непокори з боку засуджених;

- у роботі з психічно нестійкими засудженими треба враховувати той факт, що більшість із них (74%) мають від 2 до 4 судимостей у минулому (з урахуванням кримінальних покарань, що не пов'язані з позбавленням волі), а також, що під час відбування покарань (61%) підтримують зв'язок із засудженими негативної спрямованості, а 39% з особами нейтральної або позитивної спрямованості. Для перших характерний постійний стан агресії, для других – нейтрально-песимістичний;

- майже усі засуджені цієї категорії мають відхилення у фізичному здоров'ї. Найчастіше зустрічаються такі види захворювань, як туберкульоз - 17%, виразка шлунку або гастрит - 35 %, інші захворювання - 43%, фізично здорові - 5%;

- зі 100% цієї категорії, 24% не мали до відбуття покарання певного місця проживання, 26% знаходилися у цивільному шлюбі, 41% до вчинення злочину ні де не працювали;

- засудженим із обмеженою осудністю властива аномальна лінія розвитку особистості: ізоляція від людей; труднощі характеру; нерозбірливі зв'язки та стосунки; непередбачувана поведінка; невизнання; порушення лібідо, поступова деградація, зміни соціальних орієнтацій і цінностей, самозакоханість.

Ретельне вивчення психологічних особливостей обмежено осудних

засуджених дозволило нам виділити такі індивідуальні типи особистостей:

перший тип: неспокійний, насторожений, невпевнений в собі. Нетовариський, має припущені оцінки оточуючих і самооцінку. Дуже вразливий. Адаптація йде тривало, тому дії загальмовані. Легко драматизує ситуації;

другий тип: пихатий, енергійний, не має правил. Бажає продовжувати антигромадський спосіб життя. На першому плані – побутові потреби. Усіма силами прагне досягти визнання, успіху, вигоди. Товариський, демонстративний. Жорстко висуває свої вимоги;

третій тип: владний, недовірливий, підозрілий. Завжди прагне до першості. Дріб'язковий. Насолоджується будь-якою перевагою. Мстивий, зневажливий, деспотичний. Швидко стомлюється.

четвертий тип: завжди невдоволений, буркотливий, схильний до причіпок. Дріб'язково-вимогливий. До уїдливості не схильний. Легко ображається на дурниці. Часто похмурий, дратівливий. Заздрісний. У справах невпевнений. У стосунках - підлеглий. Перед труднощами пасує. У соціально-психологічному відділенні установи виконання покарань тримається осторонь. Злопам'ятний. Друзів не має. Любить підвищувати голос.

п'ятий тип: дуже демонстративний, не вміє співпереживати. Емоційно бідний. Любить протиставляти себе колективу засуджених. Дуже напористий в досягненні значущих для себе цінностей. Часто фальшивий.

шостий тип: дуже пасивно-байдужий; у відношенні до оточення – жорстко вимогливий. Злопам'ятний. Часто проявляє пасивну упертість. Дріб'язковий. До чужої думки ставиться байдуже. Ригідний, надає перевагу звичним справам і монотонності побуту. Інтонації розмови маловиразні. Малоестетичний.

сьомий тип: урівноважено-меланхолійний. Тонко чутливий. Причепливий, цінує довірливо-інтуїтивні стосунки. Іноді панікує, іноді впадає в депресію. Проте, частіше, спокійно-задумливий.

Це основні сім основних типів характеристик, які зустрічаються у засуджених з обмеженою осудністю. Але, у цій категорії осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, можуть бути інші яскраво-виражені психологічні особливості, що пов'язані з акцентуаціями характеру.

Для полегшення організації індивідуально-виховної роботи з засудженими кожного типу та планування пенітенціарними психологами заходів з ними, ми пропонуємо такі рекомендації:

перший тип: заходи повинні бути спрямовані на підтримку, захист від кепкувань. Спробуйте виділити позитивні сторони характеру засудженого та спирайтеся на них під час психологічної роботи з клієнтом. Підбирайте для нього діяльність, що не вимагає активного спілкування та строгої регламентації. Активізувати інтерес до оточення. Намагайтеся щоб коло його спілкування більше було із засудженими позитивній спрямованості;

другий тип: у поводженні з цим засудженим спробуйте тримати його "у певних межах", оскільки той схильний до зарозумілості та підпорядкуванню собі оточуючих. Діяти краще спокійно, але твердо та впевнено. Можна запропонувати роль організатора окремого заходу або доручення. При цьому, вимагати виконання покладених на нього обов'язків. Зміст проведених із ним

заходів, повинен бути спрямований на формування у засудженого законослухняної поведінки;

третій тип: до цих засуджених не можна ставиться байдуже. Можна відноситися доброзичливо, можна – з іронією. Підібрати для них такий вид діяльності, де він був би відокремлений, у міру можливості, від спілкування з іншими засудженими. Але, основний зміст психологічної роботи повинен бути спрямований на формування комунікативних навичок у засуджених цього типу;

четвертий тип: бажано налагодити якісь стосунки з цією категорією засуджених. Це легше зробити, ґрунтуючись на недовірливості цієї людини до оточуючих. Іноді цікавтеся, у відвертій бесіді, його самопочуттям, успіхами, проблемами. Заохочуйте сумлінність засудженого у навчанні, праці, виконанні окремих доручень тощо. Засуджений такого типу вимагає постійної уваги і індивідуального підходу;

п'ятий тип: стиль взаємодії м'який, терпимий, щоб не загострювати негативні якості характеру. Бажане законослухняне виховання. Залучати до позитивних соціальних груп з сильним, впливовим лідером;

шостий тип: створити у засудженого відчуття, що його доля не байдужа психологу. Слід цікавитися дрібницями побуту, самопочуттям. Доручати справи, що вимагають акуратного виконання. Хвалити за сумлінність;

сьомий тип: створити обстановку спокійної діяльності, частіше проводити індивідуальні довірливі бесіди, брати участь в особистій долі.

Головне завдання в роботі пенітенціарних психологів – це щоденне спостереження та систематичність обробки отримуваних результатів. Можна створювати штучні умови для розкриття у засуджених тих або інших психологічних якостей. Але, у жодному разі, не треба вдаватися до маніпуляцій і провокацій. Важливо суворо дотримуватися етичних правил поведінки з засудженими.

Перед пенітенціарними психологами стоїть завдання правильно оцінити поведінку засуджених, оскільки ряд симптомів не укладається в загальну клінічну картину обмеженої осудності. Важливо проводити щоквартальні контрольні психодіагностичні опитування та радитися з психіатром установи виконання покарань щодо психічних станів і їх вірогідний вплив на поведінку засудженого та, у разі потреби, відправляти на обстеження та консультацію до лікаря, оскільки нервова напруга та перевтома під час відбування покарання можуть викликати хворобливі зміни в організмі людини та негативно вплинути на її психічний стан.

У більшості осіб із обмеженою осудністю ясна свідомість і вони можуть відповідати за свої висловлювання, вчинки, дії як і всі інші засуджені. Проте, засуджені, які належать до цієї групи, схильні до порушення режиму, порядку, дисципліни й афективних вчинків. Аналіз поведінки обмежено осудних у місцях позбавлення волі свідчить, що основними видами порушень є: порушення локалізації 41 %; порушення режиму утримання 43 %; напад на адміністрацію 6 %; інші порушення 10 %.

При спостереженні за обмежено осудними засудженими пенітенціарному психологу треба пам'ятати про симптоми депресивного стану: ранкове

пробудження з нестерпною тугою; постійне відчуття тривоги; "сухість очей"; слабкість; розбитість; сльозливість тощо.

Важливо правильно підійти до аналізу вчинків засуджених. Багато з них пов'язані з істеричною реакцією на ситуацію. Тобто, хворобливе реагування на умови ізоляції, режимні вимоги, виробничий процес, вимоги адміністрації установи виконання покарань щодо виконання розпорядку дня. Пенітенціарний психолог не повинен реагувати на істеричні прояви засуджених як на удаваність, не вимагати, щоб він перестав поводитися таким чином, а спільно з психіатром, після застосування заходів медичного характеру, допомогти клієнту подолати екзистенціальну кризу ізолював його від інших засуджених.

Таким чином, у роботі з обмежено осудними пенітенціарний психолог повинен дотримуватися, перш за все, індивідуального підходу до кожного засудженого; активно співпрацювати з психіатром установи виконання покарань; вчасно реагувати на негативні прояви у поведінці клієнта та застосовувати до нього психокорекційні та психопрофілактичні заходи. В кризовій ситуації важливо дотримуватися формули: медикаментозне втручання – психіатричне супроводження – психологічне втручання – психологічне супроводження.

Список літератури:

1. Марчак В.Я. Емоційні стани і процеси як підстава обмеженої осудності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. Вип. 21. С. 231-240.
2. Електронний ресурс. Кримінальний кодекс України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T012341?an=79> (дата звернення 30.06.2022 року).